

НАРОДЖЕННЯ РУДНИКА

В народному історико-краєзнавчому музеї ім. М.А.Занудька міста Покров

Вантаження руди в залізничні вагони на станції Осокорівка (1906–1907 рр.)

є експозиція, присвячена зародженню марганцевої промисловості «Покровські копальні». Знайомлячись з цією експозицією, можна почути цікаву історію про те, як саме було знайдено поклади марганцю у нашій місцевості.

Оповідали старі люди: По долині, де звивається річка Солона, росли колись густі, соковиті трави. Сюди й виганяли

селяни на пашу худобу. Одного разу молодий пастух зненацька колупнув пужалом батога камінь – і той тріснув. Здивувався парубок, як побачив чудові переливи сонячного проміння, що вибарвлювалось в друзках. «Візьму додому, може це срібло», - подумав він і кинув камінь у торбу.

Звістка про знайдений блискучий камінь дійшла в економію князя. А через деякий час приїхали два поміському зодягнені чоловіка. Вони доскіпливо розпитували, де пастух узяв той камінь, ходили на місце знахідки, копірсади землю і щось писали у книжечки. А камінь відтак обережно загорнули у чисту ганчірку, поклали у ящик і поїхали собі. Казали, в Петербург повезли на пробу.

Сухо-марганцеві копальні в Покровській місцевості (початок ХХ століття)

Першовідкривач марганцеві поклади між річками Базилією і Чертовою. Валеріан Олександрович ДОМГЕР

Говорять, що одним із тих двох чоловіків був геолог російського геологічного комітету Григорій Федосєєв. Саме він і підтвердив на схилах берегів річки Соленої шари марганцевої руди. Але вирішальне значення в долі нашого регіону відіграла людина, яка поклала початок епосі марганцю – Валеріан Олександрович Домгер.

Він народився в 1851 році, в 1873 році закінчив гірничий інститут. Практично все своє недовге життя він присвятив геологічним дослідженням надр, працюючи молодшим геологом в Геологічному комітеті. Його наукові роботи були викладені в багатьох статтях і розглядалися на засіданнях наукових товариств. Одна з перших його

робіт з геології була присвячена дослідженню Західної частини рудоносної кристалічної полоси Півдня Росії по лінії Маріупольської і Криворізької залізниць.

Освещение шахты № 1 Подгорских копаней
9 января 1905 г.

Короткі звіти про свої спостереження 1882 -1883 років В. Домгер надрукував у вигляді попередніх звітів. Так само, як встиг в рукописному вигляді підготувати текст детального опису спостережень, проведених ним протягом 1881 – 1882 років.

Але появи Валеріана Домгера в балці річки Солона передувала ще одна історія, яка стала практично легендою...

В одній із своїх публікацій «Кладовища мангану» (1987р.), Микола Андрійович Занудько (директор музею) використав цитату В. Домгера:

«...оце покликкала мене в дорогу знахідка мангану у ваших краях. Рідкісний, я скажу, мінерал. Минулого року з князівського маєтку управитель фон Гарнієр надіслав посилку в Петербурзький геологічний комітет. У ній виявився круглуватий, немов гарматне ядро, манган, котрий знайшов пастух Павло. Я вам скажу, манган – найвищої якості, так званий «піролюзит». Мене й послали розвідати вашу місцевість.

Ручна виборка круглої руди (піролюзиту)

Очевидно, у надрах цього споконвічного дикого степу великі поклади манганової руди. Якщо й цього разу, як завжди, «пофортунить», то колись згадаєте мої слова. Ваше тихе степове відлюддя перетвориться в багатолюдний гомінкий край з копрами шахт, будовами збагачувальних фабрик, робітничими поселеннями».

Отже, майбутня доля нашого краю в той момент залежала від професіоналізму та віри такої незвичайної та енергійної людини, як Валеріан Домгер. В той час допомагали вченому двоє місцевих жителів – дід Панас та дід Омелько. І саме ця трійця зробила справжнє чудо...

Колишній директор історико-краєзнавчого музею Микола Андрійович Занудько в своїх публікаціях писав: «Смачно поснідавши, всі троє, прихопивши з собою небачений інструмент – заступ, молоток з довгим руків'ям, лопату – подалися до вапнякової скелі. Чоловіки із захопленням спостерігали, як Валеріан Олександрович вправно відрубував шари вапняку, уважно придивляючись до кожної грудочки, і щораз щось цікаве знаходив: зчорнілу черепашку, скам'янілий шматок дерева ... А коли в його руках з'явився блискучий трикутний предмет, підізвав Павла та Омелька до себе:

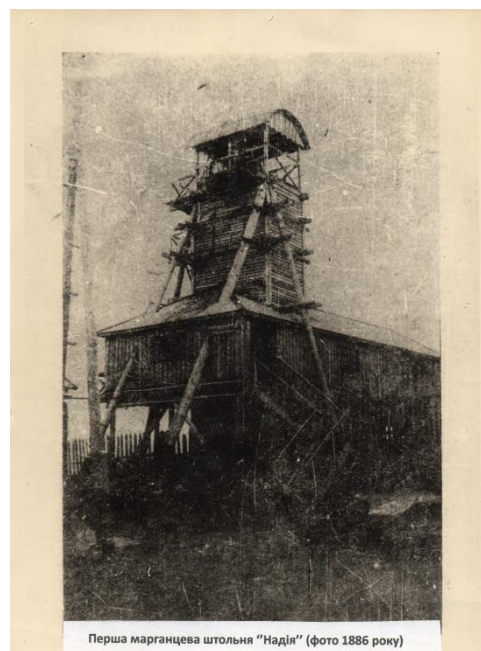
- Подивіться, друзі, яку я штуковину знайшов! Оце зуб морського хижака, акули.

Хлопці з подиву вирячили очі. Чи могла в цій степовій невеличкій річці Солона жити величезна хижа риба? Вони достовірно знали, що в річці водиться хижа риба щука, а що чудовисько з такими великими зубами – не відали.

Валеріан Олександрович оповідав цікаво і просто, як в далеку давнину, десятки мільйонів років тому, сюди підходило море. У воді жили доісторичні істоти, на березі росли величезні і невідомі нині дерева, з-поміж яких снували здоровенні звірі, з яких нині складається земля, і по скам'янілих рештках яких вони ходять босими ногами.

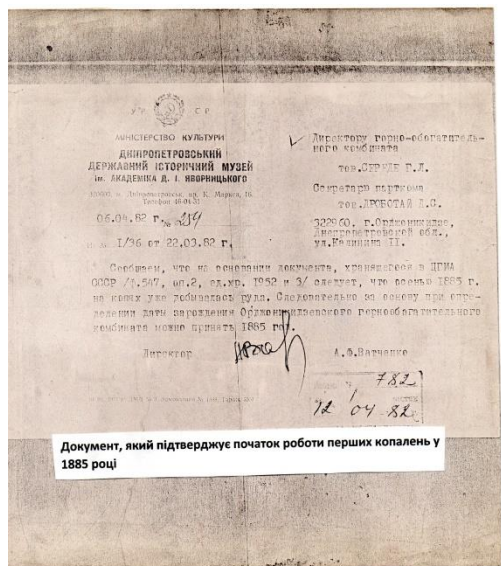
... Ці знахідки – супутники мангану, котрий залягає десь глибше,- підсумував Домгер. - Ми його шукатимемо і обов'язково знайдемо, я в цьому цілком впевнений, знайдемо...».

На жаль, передчасна смерть не дала йому можливості закінчити роботу, то ж її підсумки так і залишилися у вигляді чернеток, записних книжок та колекцій. І хоча передчасна смерть не дозволила йому провести детальне дослідження родовища, але і те, що було зроблено, привернуло увагу до можливості промислових розробок.

Перша марганцева штольня "Надія" (фото 1886 року)

Із листа В.А.Домгера: «Дорогий мій любий друже Станіславе! Хотів, щоб ти хоч на мить уявив картину, де я нині знаходжуся і чим займаюся. Головне, на що я витратив так багато зусиль і енергії, - досягнуто. В оголеннях балки Хоменної, де протікає річка Солона, знайшов манганову руду, що майже виходить на земну поверхню. Прослідкувавши за допомогою свердловин пролягання рудоносного шару понад берегами річки і на південь до шести верств по степу, прийшов до висновку – це справжня кладова мангану. Тут не тільки нам, а й онукам, правнукам вистачить її на сотні років».

Документ, який підтверджує початок роботи перших копалень у 1885 році

І ось із таких легенд, спогадів народжувалася марганцева промисловість у нашому краї, а з нею і місто, починаючи з робітничих поселень і до сьогоденної оази в степу – Покрова.

Цікавий та нелегкий шлях розвитку пройшло місто разом зі своїм основним підприємством – Гірничозбагачувальним комбінатом. Згідно з наявними документальними джерелами, після доленосного відкриття В. Домгером у 1883 році марганцевого родовища, в червні 1885 року було закладено першу штольню «Надія», яка підтвердила наявність великих

запасів марганцевої руди. І в грудні 1885 року почав роботу перший рудник – «Покровські марганцеві копальні».

Людмила Карандеї
Народний історико-краєзнавчий музей ім. М. А. Занудька,
м. Покров